

ANNUAL PROGRAMME REVIEW CONFERENCE 2008
UNFPA Bosnia and Herzegovina and Partners

5 December 2008, BiH Parliamentary Assembly, Sarajevo

PROJECT NAME: *Finalization and Ratification of Clinical Practice Guidelines for Counselling before and after early, intended Abortion and Abortion Procedures*, PROJECT ATLAS CODE: BIH1R207

Final Report

Submitted by:

Name of Person Responsible: **Zoran Riđanović**, director
Name of IP Organisation: Agency for healthcare quality and accreditation, Federation of Bosnia and Herzegovina (AKAZ)

Submitted to:

Ms. **Željka Mudrovčić**, UNFPA BiH Assistant Representative

Due date of the report:
5 december 2008
Date when submitting the report:
5 december 2008

Projekat: Finaliziranje i ratifikacija Vodilje za proceduru ranog namjernog prekida trudnoće i za savjetovanje prije i poslije prekida trudnoće i njeno ustanovljavanje kao standarda kliničkog rada u zdravstvenim ustanovama (javnim i privatnim)

Dana 13. maja 2008. godine Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji BiH (AKAZ) potpisala je ugovor sa the United Nations Population Fund (UNFPA) o nastavku prethodnih projektnih aktivnosti iz 2006. i 2007. godine koje se odnosile na razvoj/adaptaciju kliničkih vodilja za savjetovanje i rani namjerni prekid trudnoće (2006/07.) i njihovu implementaciju u šest pilot ustanova (2007.) – tri doma zdravlja i tri bolnice (Tuzla, Brčko Distrikt i Zenica). Ovi projekti uspješno su okončani. Cilj ovog projekta je da finalizira i ratificira vodilju za pobačaj kako bi Udruženje ginekologa i perinatologa Federacije BiH moglo da preuzme svoj dio odgovornosti u distribuciji, implementaciji i evaluaciji primjene ove kliničke vodilje u svakodnevnoj ginekološkoj praksi.

A. Rezultati projekta prema AWP

(1) Ažuriranje i finaliziranje Vodilja za savjetovanje prije i poslije ranog, namjernog prekida trudnoće i za proceduru pobačaja bazirano na iskustvu pilot implementacije, uvažavajući prijedloge i sugestije u toku prethodne implementacije, koji su prezentirani na završnoj Konferenciji prethodnog Projekta. (decembar 2007. godine). Tokom 2008. godine Udruženje ginekologa i perinatologa Federacije BiH prikupilo je nove komentare koje je grupa eksperata obradila i prezentirala na Konferenciji 30. oktobra 2008. godine.

Lista eksperata:

- 1. prof dr Senad Mehmedbašić**
- 2. prof dr Idriz Bukvić**
- 3. prof dr Jadranka Dizdarević**
- 4. prof dr Zlatan Fatušić**
- 5. prof dr Sebija Izetbegović**
- 6. dr Enis Hasanović**
- 7. dr Feđa Omeragić**
- 8. Mri sc. dr Aida Pilav**
- 9. Prim. dr Zoran Riđanović**

Osim toga, tim eksperata sugerirao je izvjesne promjene i reduciranje Vodilja radi lakše čitljivosti. Isti tim stručnjaka predstavljao je ujedno i Odbor za organizaciju završne konferencije radi prezentacije Vodilje pozvanim ginekolozima. Ekspertni tim je na prethodno održanim sastancima zauzeo pozitivan stav u pogledu prihvatanja Vodilje kao službene preporuke Udruženja ginekologa i perinatologa Federacije BiH.

(2) Održavanje Konferencije ginekologa i perinatologa Federacije BiH pod nazivom *Službeni stav i preporuka Udruženja ginekologa i perinatologa Federacije BiH za procedure ranog namjernog prekida trudnoće i savjetovanja prije i nakon pobačaja* u organizaciji Udruženja i AKAZ-a.

Konferencija je održana 30. oktobra 2008. godine u hotelu Hollywood sa početkom u 10,30 sati. Konferenciji je prisustvovalo **60** stručnjaka iz područja ginekologije, opstetricije i perinatologije. Konferenciji je prisustvovala i u njoj aktivno učestvovala g-đa **Željka Mudrović**, šefica Ureda UNFPA za Bosnu i Hercegovinu.

Dnevni red Konferencije

Naziv konferencije: *Službeni stav i preporuka Udruženja ginekologa i perinatologa Federacije BiH za kliničku primjenu procedura ranog namjernog prekida trudnoće i savjetovanja prije i nakon pobačaja*

Vrijeme održavanja: Četvrtak, 30. oktobar, 11,00

Mjesto održavanja: Sarajevo, hotel Hollywood

10,30 – 11,00 Registracija učesnika
11,00 – 11,15 Zoran Riđanović: Dobrodošlica i uvodne napomene
11,15 – 11,30 Pozdravni govori
11,30 – 11,50 Senad Mehmedbašić: Rezultati ispitivanja stavova i prakse ginekologa u FBiH prema savjetovanju i ranom namjernom prekidu trudnoće
11,50 – 12,20 Jadranka Dizdarević: Procedure ranog namjernog prekida trudnoće
12,20 – 12,40 Enis Hasanović: Savjetovanje prije i nakon ranog namjernog prekida trudnoće
12,40 – 13,00 *Pauza za osvježenje*
13,00 – 14,00 Diskusija
14,15 – 14,30 Zaključci
14,30 Ratifikacija kliničkih vodilja za savjetovanje i procedure ranog namjernog prekida trudnoće kao standard kliničkog postupanja
14,40 – 15,30 *Ručak*

15,30 Staleška pitanja Udruženja ginekologa i perinatologa FBiH

Nakon pozdrava i uvodnih riječi dr **Zorana Riđanovića**, direktora AKAZ-a, uslijedile su prezentacije prof dr. **Senada Mehmebašića** o procjeni ginekološke prakse prije i nakon ranog namjernog prekida trudnoće, dr **Enisa Hasanovića** o procedurama savjetovanja prije i nakon prekida trudnoće, i prof dr **Jadranke Dizdarević** o procedurama prekida trudnoće, sve na temelju preporučenih Vodilja za savjetovanje i procedure ranog namjernog prekida trudnoće.

Nakon prezentacija razvila se jednosatna živa diskusija učesnika u kojoj su dominirale sljedeće teme: medikamentozni pobačaj (mogućnosti i barijere za provedbu, organizacijska pitanja, posebno u vezi odgovornosti nivoa zdravstvene zaštite žena i njihovog zbrinjavanja nakon pobačaja); pitanje prijavljivanja pobačaja i komplikacija, kao i pitanje osiguranja minimalnog skupa podataka za potrebe kliničara, javnog zdravstva i međunarodne zajednice; problem komunikacija ginekolog – pacijentica sa preporukom za humanizaciju odnosa; stalna i održiva evaluacija prakse pobačaja i kvalitete okruženja, poštivanja prava žena i procedure pobačaja; problem komunikacije na liniji Udruženje – Federalno ministarstvo zdravstva, osobito u vezi sa registracijom novih i neophodnih lijekova u ginekološkoj praksi.

Usvojeni zaključci Konferencije:

1. Aklamacijom su usvojene predložene kliničke vodilje za savjetovanje i procedure ranog namjernog prekida trudnoće kao službena preporuka Udruženja ginekologa i perinatologa Federacije BiH budući da su u skladu sa tekućom i budućom dobrom ginekološkom praksom (npr. medikamentozni pobačaj) i da obezbjeđuju siguran i efikasan prekid trudnoće.

2. Ove vodilje su samo preporuke, koje uvažavaju izdvojena suprotna mišljenja (npr. izbor lijeka za antibiotsku profilaksu, stav protiv insercije spirale neposredno nakon pobačaja) kao legitiman čin i odluku svakog pojedinačnog ginekologa na temelju kliničkog prosuđivanja u konkretnom slučaju uz valjano obrazloženje za svako odstupanje od usvojenih preporuka.
3. Ove kliničke vodilje će se postepeno uvoditi, posebno u domeni savjetovanja i medikamentoznog pobačaja, u skladu sa mogućnostima svake zdravstvene ustanove koja provodi pobačaj.
4. Pobačaj treba humanizirati i posvetiti punu pažnju:
 - savjetovanju žene prije i nakon prekida trudnoće,
 - okruženju u kojem se pobačaj izvodi, i
 - poštivanju reproduktivnih prava žena.U okviru poštivanja prava žena neophodno je slijediti preporuke koje se tiču prava žena na izbore.
Preporuka je da savjetovanje žena većim dijelom preuzme primarna zaštita žena uz nastavak izvođenja hirurškog pobačaja.
5. Još nisu stvorene zakonske pretpostavke (registracija odgovarajućih lijekova) za provođenje medikamentoznog pobačaja. U tom smislu treba se obratiti proizvođačima tih lijekova koji će ih predložiti Federalnom ministarstvu zdravstva za registraciju. Neovisno od toga, predstavnici Udruženja ginekologa i perinatologa Federacije BiH obratit će se Federalnom ministarstvu zdravstva i iskazati svoje potrebe u pogledu registracije lijekova za izvođenje medikamentoznog pobačaja.
6. Zbog malih dosadašnjih iskustava u provođenju medikamentoznog pobačaja koji zahtijeva dobru organizaciju i strogu kliničku kontrolu, preporuka je da se medikamentozni pobačaj prvo provodi u klinikama i bolnicama i da se nakon, npr. šestomjesečnog kliničkog iskustva, dozvoli i ginekolozima u primarnoj zaštiti žena izvođenje ovog pobačaja uz organizaciju dobre kliničke kontrole na mjestu gdje je izveden pobačaj.
7. U svim javnim i privatnim ustanovama gdje se izvodi rani namjerni pobačaj treba osigurati prijavu pobačaja i prijavu komplikacija pobačaja, ali i druge nemedicinske podatke – socio-ekonomske i zdravstvene radi statističkih istraživanja na državnom nivou. U tom smislu potrebna je potpora Federalnog ministarstva zdravstva i Federalnog zavoda za javno zdravstvo.
8. Udruženje se zalaže za evaluaciju prakse pobačaja (npr. dosljedno prijavljivanje pobačaja i komplikacija pobačaja, klinička revizija), što će se omogućiti web pristupom stranicama Udruženja (www.ugipf.ba).
9. Ova vodilja za pobačaj toplo se preporučuje svim ciljnim korisnicima u Federaciji BiH

(3) Nakon konsenzusa o zaključcima Konferencije, pristupilo se ratifikaciji Vodilja za savjetovanje i procedure ranog namjernog prekida trudnoće. Dokument su u ime Udruženja potpisali predsjednik – prof dr **Senad Mehmedbašić**, u ime recenzenata – prof dr. **Idriz Bukvić**, a ispred Agencije za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji BiH – prim. Dr **Zoran Riđanović**.

(Ovdje ubaciti faksimil ratifikacije)

(4) Za potrebe ove konferencije AKAZ je štampao 300 primjeraka Vodilja, uz prijedlog da se doštampa još 300 primjeraka i odgovarajući obrasci te da se distribuiraju ginekolozima i drugim ciljnim korisnicima u Federaciji BiH.

B. Prepreke u implementaciji

Kliničke vodilje za savjetovanje i procedure ranog namjernog pobačaja Udruženje je jednoglasno usvojilo. Moguće zapreke u implementaciji predstavljaju:

- preporučeni a neregistrirani lijekovi (mifeproston i mizoprostol) što ovisi o ažurnosti Udruženja i Federalnog ministarstva zdravstva,
- nedostatne tehnike savjetovanja žena prije i poslije ranog namjernog prekida trudnoće što će biti jedna od tema narednog kongresa ginekologa,
- nepridržavanje ovih preporuka u punoj mjeri, posebno kad je riječ o dosljednom i tačnom prijavljivanju pobačaja i komplikacija,
- neprovođenje evaluacije prakse pobačaja uprkos popunjavanju odgovarajućih formi preko Interneta.

C. Naučene lekcije

1. Usvajanje i implementacija vodilja za kliničku praksu a nakon razvoja / adaptacije nisu mogući bez otvorene i jasne podrške specijalističkog udruženja.
2. Budući da je AKAZ federalni centar za ovaj razvoj / adaptaciju kliničkih vodilja zasnovanih na dokazima, preuzimanje obaveza u pogledu distribucije i implementacije vodilja zajednička je odgovornost Udruženja i AKAZ-a. U tom smislu ozvaničenje službenog stava Udruženja postiže se ratifikacijom kliničkih vodilja.
3. Uz stručnu pomoć AKAZ-a, Udruženje će voditi računa o evaluaciji dobre ginekološke prakse putem odgovarajućih formi na Internetu te prikupljanjem i obradom podataka o pobačaju.

D. Stavke od posebnog interesa

Prije konferencije izvršena je ocjena ginekološke prakse prije i nakon ranog namjernog prekida trudnoće. Koliko nam je poznato, to je prvo istraživanje takve vrste kod nas. U anketiranju je učestvovalo 56 ginekologa zaposlenih u kantonima Sarajevo, Tuzla i u Hercegovačko-neretvanskom. Postignuta je potpuna spolna ravnoteža ispitanika / ispitanica. Rezultati istraživanja dati su u prilogu ovom dokumentu.

E. Prilozi

Na CD-u su dati: fotografije, audiozapis diskusije sa Konferencije i prezentacije.